

DOHNÁNYI, A PEDAGÓGUS (2/2.)
DOHNÁNYI ERNŐ, A ZENEAKADÉMIA TANÁRA
(1916–1919 ÉS 1928–1944)

Dohnányi Ernő neve elválaszthatatlanul és többszörösen összefonódott a budapesti Zeneakadémiával: életének fontosabb eseményei – zeneakadémiai felvételijétől az 1943/44-es tanév végéig – a Főiskola történetében korszakos jelentőségűek voltak.

1894 szeptemberében Dohnányi nem a jóval híresebb és a budapesti Országos Magyar Királyi Zeneakadémiához képest akkor még jóval rangosabbnak számító bécsi Zeneakadémiát választotta. A budapesti iskolának kiváló volt a tanári kara – viszont a már majd’ húsz éve működő intézménynek nem volt még kiugróan tehetséges növendéke. Történelmi jelentőségű volt tehát az iskola történetében, hogy Dohnányi a budapesti intézményt választotta, ahol sikeres felvételi vizsgát tett a zongora és zeneszerzés tanszakon.¹ Ezzel a döntésével nemcsak saját sorsa, munkássága alakult másként – mint alakulhatott volna, ha Bécsset választja –,² hanem négy évvel fiatalabb pályatársáé is, aki szintén Pozsonyból jött, és ugyanabban a Katolikus Főgimnáziumban érettségizett, mint Dohnányi. Bartók Béla Dohnányi rábeszélésére ment Budapestre – pedig már sikeresen felvételizett Bécsben –, hogy Thomán Istvántól zongorát, Hans Koessler-től zeneszerzést tanulhasson, éppúgy, mint pár évvel előbb az akkor már Európa-szerte híres iskolatárs.

Dohnányi már 1905-ben a budapesti Zeneakadémia tanára lehetett volna, de első hivatalos³ tanári állását Berlinben, a Königliche Akademische

¹ Vázsonyi: 32.

² A szintén pozsonyi pályatárs, a Dohnányinál három évvel idősebb Franz Schmidt hasonló kulturális környezetben nevelkedett. A Klarissza utcai Katolikus Főgimnáziumba jártak mindketten, azonban Schmidt az érettségi után Bécsset választotta. A két zeneszerző a későbbiekben eltérő zenei nyelvezetét, a bécsi és a budapesti iskola hatásának kérdését vizsgálta Laki Péter egy 1996-os ottawai zenetudományi tanácskozáson: „Franz Schmidt (1874–1939) and Ernő Dohnányi (1877–1960): A Study in Austro-Hungarian Alternatives”. *The Musical Quarterly* 80, 1996, 362–381. E témáról lásd még James A. Grymes: „Dohnányi vs. Schmidt and Bartók: Three Boys from Pozsony”, Oxford, MS – Annual Meeting of the American Musicological Society, kiadatlan előadás, 1998. Dohnányi Archívum, FSU. Másolat: ZTI MZA Dohnányi.

³ Nem „hivatalosan” már zeneakadémiai tanulmányai idején volt néhány magán-növendéke, egyik levelében említi Guhr, Spiegel Erwin, Thomán Istvánné (Dohnányi

Preussische Hochschule für Musik professzoraként töltötte be, 1905-től 1915-ig. Berlin a 20. század elején mind gazdaságilag, mind kulturálisan dinamikus fejlődő város volt, és egyre inkább átvette Bécestől „Európa kulturális fővárosa” képzeletbeli rangját. A berlini zeneakadémia első embere az a Joachim József volt, akit Dohnányi már 1901-től kevés zenei példaképei egyikének tartott,⁴ és mindig kitüntetés volt számára a vele való együttműködés.

Ebben a városban élt Hugo Becker is, akihez Dohnányit 1902-től nemcsak munkakapcsolat, hanem szoros barátság is fűzte: az 1903/1904-ben komponált D-dúr Konzertstück (op. 12) ajánlása Beckernek szól, aki 1909-ben maga is a berlini Zeneakadémia tanára lett. Dohnányi ott ismerkedett meg Henri Marteau hegedűművésszel, akivel 1907-ben játszottak először Beethoven-szonátákat (1. kép).⁵ Hegedű-zongora duójuk és Beckerrel kiegészített triójuk 1914-ig állandóan szerepelt az európai hangversenytermekben.

1. kép, Dohnányi Henri Marteau hegedűművésszel (OSZK, Dohnányi-hagyaték)

Erő levele Dohnányi Frigyesnek; Budapest, 1895. október 15., *Dohnányi családi levelei*: no. 37. levél, 63.), és Singerné nevét (Dohnányi Ernő levele Dohnányi Frigyesnek; Budapest, 1896. február 5., *Dohnányi családi levelei*: no. 40. levél, 67.), valamint Gruber Henrikné, majd később Bartók (1903, Gmunden), de ezek nem voltak szervezett és hosszú ideig tartó tevékenységek. Lásd Vázsonyi: 69. és 77– 80, valamint ifj. Bartók Béla: *Bartók Béla műhelyében*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982, 468–481.

⁴ Vázsonyi: 74.

⁵ Marteau sok tekintetben Joachim örökébe lépett: 1907-ben, Joachim halála után átvette a berlini Hochschule hegedűtanszakának vezetését, Dohnányi berlini tartózkodása idején pedig egyik legfőbb kamarapartnerévé lett a zongoraművészeknek. Lásd Kovács Ilona: „A kamaramuzsikusi Dohnányi Ernő”, in: Papp Márta (szerk.), *Zenatudományi tanulmányok Kroó György tiszteletére*. Budapest: Magyar Zenatudományi és Zenekritikai Társaság, 1996, 201.

Ilyen szellemi miliő mellett további érv volt Dohnányi számára, hogy Berlinben viszonylag kevés óraszámot kellett teljesítenie, szabadon hangversenyezhetett, és – az akkor már kétgyermekes családapája számára – „tetemes materiális előnyei”⁶ is voltak az ajánlatnak. Osztályában olyan tehetségek értek zongoraművésszé, mint Louise Gmeiner,⁷ Fridjof Backer-Grøndahl,⁸ Baranyi János,⁹ Astrid Berwald,¹⁰ Mischa Levitzki,¹¹ Nyíregyházi Ervin,¹² Margrethe Sømme,¹³ Stefániai Imre¹⁴ és Max Trapp.¹⁵ Dohnányi berlini növendékei között említette Keéri-Szántó Imrét is.¹⁶

Max Trapp így idézte fel Dohnányi berlini óráit:

Mi, növendékek – körülbelül tíz-tizenketten – hetente kétszer, közösen kaptunk zongoraórát. Természetesen mindenki nem került sorra; csak

⁶ Dohnányi levele Mihalovich Ödönhöz, 1905. április 22. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Könyvtár. A levelet közreadta Vázsonyi, 111–112.

⁷ Louise Gmeinert (1885–1951) Dohnányi tanítványai közt említi Elsa Galafrés: *Lives, Loves, Losses*. Vancouver: Versatile, 1973, 153.

⁸ Fridjof Backer-Grøndahl (1885–1959) Dohnányi Edward Grieg ajánlására vette fel és több évig tanította Berlinben. Ilona von Dohnányi: *Ernst von Dohnányi*. James A. Grymes (ed.). Bloomington: Indiana University Press, 2002, 57.

⁹ Baranyi János (1891–1971) A budapesti Zeneakadémián Szendy Árpádnál zongoratanári diplomát szerzett, majd a berlini Hochschule für Musik növendékeként Dohnányi Ernőnél művészi oklevelet szerzett. 1933–1943 között a debreceni Városi Zeneiskola igazgatója volt. 1934. június 10-ére ő szervezte meg Kodály Zoltán *Háry János* című daljátékának bemutatóját, amelyen a szerző is részt vett. 1943-ban a zsidótörvények végrehajtásának megtagadása miatt fegyelmi úton nyugdíjazták. 1945–50 a Szegedi Városi Színház karmestere és a Konzervatórium igazgatója, 1950–54 a budapesti Zeneművészeti Szakiskola igazgatója volt. A Zeneművészeti Főiskolán 1954/55–1956/57 között zongora melléktárgyat tanított. Ujfalussy József (szerk.): *A Zeneművészeti Főiskola 100 éve (LFZF 100)*, Budapest: Zeneműkiadó, 1977, 272.

¹⁰ Astrid Berwald (1886–1982) 1908–1911 között tanult Dohnányinál Berlinben. Svédországban a vezető zongoraművészek közé tartozott. 1911-től a Richard Andersson iskola tanára, 1935–1965 között igazgatója volt. 1935-ben megalapította a Berwald-triót.

¹¹ Mischa Levitzkit (1898–1941) Dohnányi a budapesti közönségnek is bemutatta: egy-egy Mozart- és Schumann-művet játszottak (két zongorára) 1916. január 16-án. Egyike volt a Dohnányi által legtehetségesebbnek tartott növendékeknek.

¹² Nyíregyházi Ervin (1903–1987) Thomán Istvánnál és Székely Arnoldnál folytatott tanulmányai után ment Berlinbe Dohnányihoz. 1930-ban Amerikába telepedett le.

¹³ Johanne Margrethe Bull Kielland Sømme (1890–1932), említi Galafrés: 153.

¹⁴ Stefániai Imre (1885–1959). Budapesten Tomka István, Berlinben Busoni, majd Dohnányi Ernő tanítványa. Számos észak- és dél-amerikai hangversenykörúton vett részt, egy ideig a Buenos Aires-i Zeneakadémia igazgatója, 1927/1928–1936/1937 között a budapesti Zeneakadémia tanára volt. *LFZF 100*, 285. 1947-ben Chilében telepedett le.

¹⁵ Max Trapp (1887–1971) zeneszerzőként vált ismertté. 1920-tól a berlini Zeneakadémia tanára lett.

¹⁶ Keéri-Szántó Imre (1884–1940), említi Galafrés: 152.

az jelentkezett, aki úgy gondolta, hogy elég messzire jutott egy darab megtanulásához ahhoz, hogy annak eljátszására vállalkozzék. Amellett a tanítás félig-meddig nyilvános volt; igen gyakran érkeztek vendégek, hogy az órákat hallgassák. Dohnányi általában nem annyira a technikai problémákkal (ujjrend stb.) törődött, mint inkább a kifejezésre és megformálásra fordított figyelmet. Ritkán dicsért és úgy javított, hogy ő maga ült a zongorához és eljátszotta a szóban forgó darabot. Előadása annyira lenyűgözően hatott ránk, hogy egész életünkre megtanultuk, miként kell a zenei tartalmat biztonsággal visszaadni. Művészete olyan tiszteletet ébresztett bennünk, hogy annak határait egyikünk sem merte átlépni. Hódolatunkban mindannyian szinte megkövülten álltunk vele szemben, ámbár ő mint ember búbájos, sőt: ellenálhatatlan volt.¹⁷

Módszere feltételezhetően később, Budapesten sem változott. Ezt két tanítvány – Szirányi János és Zempléni Kornél – szóbeli visszaemlékezése is megerősítette.

Dohnányi 1915. november 28-án tért vissza Berlinből Budapestre, és az 1916/1917-es zeneakadémiai Évkönyvben már ott találjuk nevét a tantestületben:

Dohnányi Ernő, rendkívüli tanár. Tanította a zongorát az akadémiai évfolyamon. Szolgálati éve: 1.¹⁸ Dohnányi Ernő kedden és szombaton 3–7-ig tanított a X-es teremben.¹⁹

Dohnányi lelkesedéssel kezdett a tanításnak, a következő három évben a legnagyobb létszámú zongoraosztályt vezette.²⁰ Tanítványai nagyrészt Chován Kálmán zongoratanár-képző növendékei voltak, de kapott tanítványt Bartók Béla, Laub István, Székely Arnold és Szendy Árpád osztályából is.

Az 1916/1917-es tanévben ugyan van még osztálymegjelölés a tanulók neve mellett (kivétel nélkül mindenki a IV. akadémiai évfolyam hallgatója volt),

¹⁷ Vázsonyi: 115.

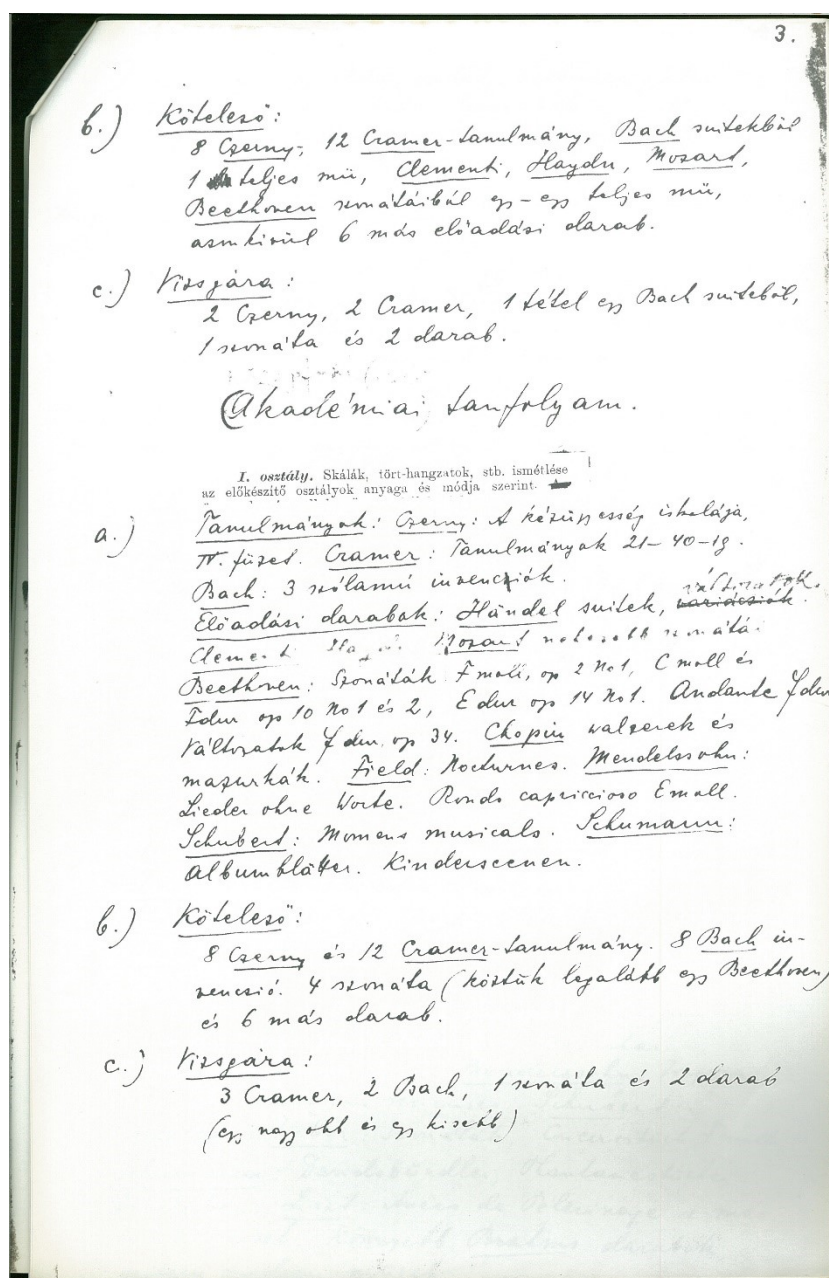
¹⁸ Az *Országos Magyar Királyi Zeneakadémia Évkönyve* (a továbbiakban *Évkönyv*) 1916/1917, 21.

¹⁹ *Évkönyv* 1916/1917, 118–119. (Később ilyen részletességgel nem tüntetik fel az *Évkönyvek* a tanárok órarendjét és tanításának helyét.)

²⁰ 1916/1917-ben tíz, 1917/1918-ban tizenkettő, 1918/1919-ben kilenc zongorista növendéket tanított. Második zeneakadémiai periódusában – 1927/1928-tól – már kisebb létszámú osztályai voltak.

de három hölgytanítványa kivételével mindannyian önként ismétlők voltak.²¹ A következő tanévben pedig a három kimaradt és az egy nem vizsgázó tanítványtól eltekintve Dohnányi összes növendéke önként ismétlő volt, és az évkönyvben nevük mellett már nem jelölték az osztályt.

Ez a tendencia – a budapesti Zeneakadémián eltöltött egy év után – az oktatás színvonalának emelésére 1917-ben beadott, átfogó reformtervezetének volt köszönhető, melyben Dohnányi a részletes tantervek (2–3. kép) mellett az osztályba sorolás, és az oklevél elnyeréséhez szükséges minden vizsga eltörlését javasolta.

²² A kortárs véleményét közli Papp Viktor, aki a következőket írja: „[Dohnányi] zeneakadémiai tanári működése nem nagy eredményű, nincs szerencséje tanítványaival, s személyi tekintetek is gátolják pedagógiai kvalitásainak kifejtésében.”, in: Papp Viktor: *Arcképek a zenevilágából*. Budapest: Franklin-társulat, 1918, 48. Dohnányinak – a berlini tíz tanév tapasztalatával a háta mögött – nem volt oka szégyenkezni. A Budapesten eltöltött három tanév alatt tanított növendékeiből többen is a magyar zenei élet kiválóságai lettek (1.

zongoratanaszakot érintő reformjáról, melyben „főként a tananyag módosításával foglalkozó javaslatok mellett ismét felmerül a magánvizsgák és a kiadások kérdése.”²³

Ez az évkönyv az intézet történetének még egy fontos eseményről beszámol: a közoktatásügyi miniszter 1919 februárjában Dohnányi Ernőt igazgatóvá, Kodály Zoltánt aligazgatóvá nevezte ki. Úgy tűnt, hogy Dohnányi reformjainak most már szabad útja lesz a megvalósítás felé, de a történelem közbeszólt. Ha Dohnányi teljes egészében nem is tudta megvalósítani újításait, mégis, a Zeneművészeti Főiskolán a zongoratanaszak tantervének mind a mai napig a Dohnányi-reformok képezik az alapját.²⁴

A zongoraművész Dohnányi 1915-ös hazatérésétől kezdve szinte alig mozdult ki Budapestről. Ez egyrészt főiskolai kötelezettségeinek tudható be, másrészt azonban a háborús helyzet miatt nem volt tanácsos és nem lehetett Európa távolabbi pontjain hangversenyezni. 1915-től főképp Budapesten lépett fel és csak néha látogatott el Bécsbe, egyszer-egyszer Pozsonyba, Brünnbe, Szegedre, Aradra, Kolozsvárra és Zágrábra. 1919 szeptemberében tehát örömmel indult útnak Norvégiába, ahol mindig szeretettel fogadták és emlékezetes sikereket aratott. Ez alkalommal is marasztalták, maradjon még néhány koncert erejéig, de a művészt táviratban hívták haza: 1919. szeptember 19-én, a tanévnyitón nem maradhat igazgató nélkül az intézmény.²⁵ Mire hazaért, már eldöntött tény volt, hogy nem ő, hanem Hubay Jenő áll az intézmény élén. Innen – illetve Hubay részéről kicsit korábról, Dohnányi igazgatói kinevezésétől – datálható az akkor kibékíthetetlennek látszó Hubay–Dohnányi ellentét, mely csak majd’ tíz évvel később, az 1928/1929-es tanévtől kezdett enyhülni, mikor Dohnányi címzetes igazgatói címmel, a zongoraművész-képző vezetőjeként visszatérhetett a Hubay által vezetett intézménybe.

Dohnányi zeneakadémiai osztálya teljesen széthullott, növendékeinek neve egyik akadémiai osztályt tanító tanárnál sem található. Egyik tanítványa a

táblázat). A kevésbé ismert Szanyi Irma például sokat tett Győr és Székesfehérvár zenei életéért. Székesfehérváron a helyi zeneiskola tanára volt, férjével, Hermann László hegedűművésszel számos kamaraestet adott (Dr. Kovács István szíves közlése).

²³ Kovács Sándor: „Dohnányi Ernő. Művészete és pedagógiai nézetei”, Ujfalussy József (szerk.): *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve*. Budapest: Zeneműkiadó, 1977. 184–198, ide: 193.

²⁴ Kiszely-Papp-Deborah: *Dohnányi Ernő*. Budapest, Mágus 2002, 16–17.

²⁵ Vázsonyi: 161–162.

zongoratanár-képzőt folytatta, másik orgonaszakra iratkozott be, de kimaradt, míg egy harmadik a zeneszerzéssel próbálkozott – sikertelenül.²⁶

A személyét ért támadások és igazságtalanságok, valamint számos, előnyös külföldi ajánlat ellenére Dohnányi nem távozott külföldre, hanem minden energiáját a koncertezésre fordította. 1920 októberétől 1921. január végéig példa nélküli vállalkozása volt, hogy Beethoven születésének 150. évfordulóján (a kisebb variációkat kivéve) összes zongorás művét előadta Budapesten. A zeneakadémiai katedra helyett a pódiumról tanította közönségét. Bartók így írt erről az időszakról:

Dohnányi érdemét, hogy a vele szemben tanúsított bánásmód ellenére Budapesten maradt, eléggé nem értékelhetjük. Amit mint zongorista és mint a filharmonikus hangversenyek karmestere véghez visz, az a szó szoros értelmében felbecsülhetetlen. [...] Zongorista minőségében a közönség bálványa és egyedül az ő hangversenyei telnek zsúfolásig. [...] Soha el nem fárad, ha hazája zenei jólétének előmozdításán dolgozhat; szólóestjeinek sokasága immár megszámlálhatatlan. [...] A többi kiváló művészek [...] zordul magára hagyják elszegényedett, kifosztott országunkat, így Budapest zenei élete napjainkban egyetlen névben foglalható össze – Dohnányi Ernő nevében.²⁷

Joggal írta Varró Margit 1927-ben, Dohnányi 50. születésnapját köszöntvén:

A közönségre tett nevelő hatását főképpen abban látjuk, hogy jelentékeny részét ő szoktatta rá a komolyabb zenei élvezetekre; nagyrészt Dohnányi érdeme, hogy sokan, akik régebben csak az ő kedvéért hallgatták meg pl. a Beethoven-versenyműveket, vagy a trió- és szonátaciklusokat, ma már a művek kedvéért is járnak hangversenyre. [...] Ez a közvetett hatás, a mintakép hatása, éppen olyan fontos dolog lehet egy tanító-generáció fejlődésére, mint valamely nagy pedagógus közvetlen nevelő hatása. Minden tanítás, akár közvetlen, akár közvetett, akkor jó, ha örömteli. És ezért, ha felidézzük magunkban egy-egy különösen hangulatos Dohnányi-est emlékét, megértjük, hogy még az is, aki egyébként nagyra becsüli a

²⁶ *Évkönyv 1919/1920.*

²⁷ Somfai László (szerk.): *Documenta Bartókiana V.* Budapest: Akadémiai kiadó, 1977, 38.

legjobb értelemben vett pedagógiát, őt hallgatva néha úgy érzi: hiába ez a tanítás, ez a tanulás boldogítóbb minden másnál!²⁸

Dohnányi neve a tantestületben az 1928/1929-es tanévig egyáltalán nem szerepel az Évkönyvekben. Sőt, távozása után két évig műveit a nyilvános hangversenyek műsoraiba sem vették fel.

Az 1921/1922-es tanévtől megtört a jég: egyre több Dohnányi-mű szólalt meg – elsősorban a zongora szakos növendékek hangversenyein –, a legtöbb a mester visszatérésének évében. 1921-től 1944-ig leggyakrabban – tízszer – az op. 11-es fisz-moll rapszódia volt repertoáron. Ebből az opuszból hatszor játszották a C-dúr rapszodiát, ötször az esz-mollt, mindössze kétszer a g-moll rapszodiát. A fisz-moll rapszódia mellett legtöbbször Delibes: *Coppelia* keringőjének Dohnányi-átiratát és a h-moll capricciót (op. 2) vitték pódiumra. Az 1944-ig komponált zongoraművek közül – kevés kivétellel – valamennyi megszólalt a Zeneművészeti Főiskola növendékhangversenyein.²⁹ Az egykor szintén Thomán-növendék Keéri-Szántó Imre választott legtöbbször Dohnányi-darabot növendékeinek, de Hegyi Emánuel, Székely Arnold, Nagy Géza, Laub István sem sokkal maradt el tőle.³⁰ Dohnányi tanítványai közül Stefániai Imre, ditrói Csiby József, Faragó György és Szegedi Ernő tanítványai tűzték műsorukra tanáruk műveit.

A kamaraművekből a c-moll zongoraötös (op.1), a *Szerenád* (op.10), a II. (Desz-dúr) vonósnégyes (op. 15), a cisz-moll hegedű-zongora szonáta (op. 21), az esz-moll zongoraötös (op. 26) és a C-dúr szextett (op. 37) hangzott el, némelyik többször is, elsősorban Weiner Leó tanítványaitól, továbbá Kerntler Jenő és Waldbauer Imre nevét is számos alkalommal olvassuk a korabeli koncertműsorokon.

²⁸ Varró Margit: „Dohnányi, a nevelő.” *Zenei szemle*, XI. Budapest, 1927, 237–238. Lásd még: Tóth Aladár: „Dohnányi (mint zongoraművész).” Breuer János (szerk.): *Zenei írások a Nyugatban*. Budapest: Zeneműkiadó, 1978, 154–159.

²⁹ Mindössze az op. 3, az op. 4, az op. 24 és az opus szám nélküli *Fuga zongorára, bal kézre* nem hangzott el. Az átiratokból Delibes: *Naïla és Coppelia* keringőjének átirata, valamint Schubert: *Valses Nobles*-jának átirata volt hallható. Az op. 17-ből és az op. 23-ból sem hangzott el minden darab, és az op. 28-es etűdökből is a no. 4., 5., 6. számút játszották, legtöbbször a két utolsót.

³⁰ Keéri-Szántó: 12, Hegyi: 7, Székely és Nagy: 6–6.

Az énektanszacos növendékek is rendszeresen szerepeltek Dohnányi-dalokkal, leggyakrabban a *Du, silbernes Mondenlicht* című dalt énekelték.³¹ Hallható volt a teljes *Magyar népdalok* sorozat is, továbbá a *Tenor* (op. 34) és *A vajda tornya* (op. 30) című operák részletei.

Nagyobb létszámú együttest kívánó művekből az e-moll zongoraverseny (op. 5), a *Változatok egy gyermekdalra* (op. 25), a kórusra írott *Szent Imre himnusz*,³² valamint a *Magyar karácsonyi énekek* – énekhangra és kamarazenekarra – hangzott el, a két utóbbi premierként.³³

Dohnányi második tanítási korszaka a Zeneakadémián az 1928/1929-es tanévben kezdődött, amikor a zongora-művészképzőt, majd a következő tanévtől a zeneszerzés művészképzőt is ő irányította. Dohnányi pedagógiai kvalitásait most már senki sem kérdőjelezte meg, a főiskolai zongora és zeneszerzés tanulmányok csúcsa volt az ő osztályában megszerezni a művészdiplomát (4. kép). Első művészképzős osztályának növendék-hangversenyéről így emlékezett meg a *Zenei Szemle* kritikusa:

Dohnányi művészképző tanszakának fiatal pianistáin meglátszik az az öntudatlan és eléggé meg nem becsülhető hatás, melyet egy olyan tiszta és nemes költő-egyéniség, mint Dohnányi, a tanári szoba intim keretében tanítványaira gyakorol. Dohnányi csupa tehetséges növendéket vett maga mellé. *Heimlich* [Hernádi] *Lajos* a kész művész érettségével, monumentális erővel és mélyreható fantáziával játssza Liszt h-moll szonátáját. A fiatal, rendkívül talentumos *Kilényi Ede* gazdag pianisztikus képzeletet, friss invenciót és szabadon lendülő temperamentumot állított Chopin b-moll szonátájának szolgálatába. *Ferenczy György* született virtuóz: művésze a fényes, harmonikusan zengő zongorahangnak. *Goldovsky Boris* ügyes kezű pianista, jófejű muzsikusz.³⁴

³¹ *Te, ezüstös holdfény*, ill. *Ezüstös holdsugár* címmel is szerepelt, az *Im Lebenslenz* (op. 16) dalciklus második darabja.

³² A *Szent Imre himnusz* bemutatója 1930. május 21. (A korábbi műjegyzékekhez képest pontosított dátum.) *Évkönyv 1929/30*, 50.

³³ A *Magyar karácsonyi énekek* bemutatója 1937. december 20. (A korábbi műjegyzékekhez képest korrigált dátum.) *Évkönyv 1937/38*, 89.

³⁴ „Zenei krónika. Zeneművészeti Főiskola.” *Zenei Szemle*, 1929. XI. évf. VII–IX, 77. A hangversenyt 1929. április 30-án rendezték a Zeneakadémián. Az említettekén kívül Boris Goldovsky Robert Schumann *C-dúr fantáziáját* (op. 17), Ferenczy György Liszt *Ferenc XII. rapszodiáját* játszotta. (A kritikus néhány sorral lejjebb egy leendő Dohnányi-növendékről a következőket írta: „A zongora-főtanszak legnagyobb reménysége Fischer Annie; ez a gyermek határozottan zseninek indul.”)

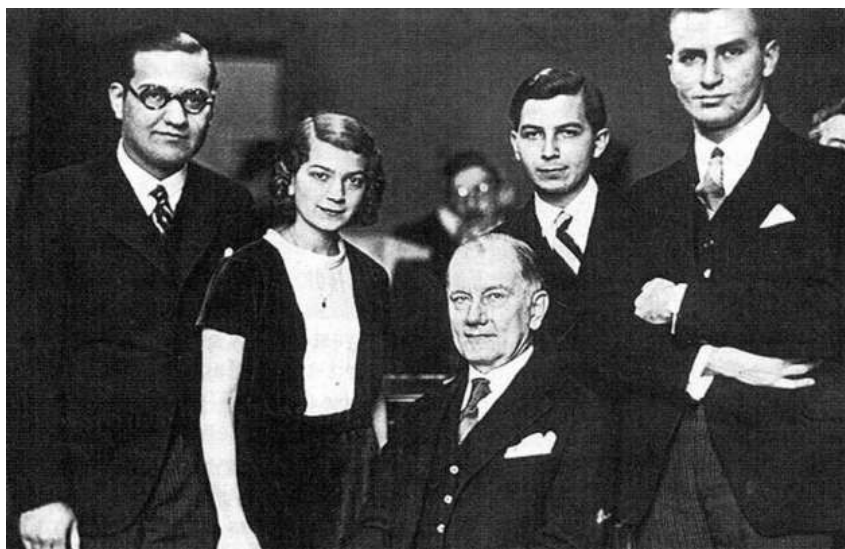
4. kép, Dohnányi tanítványaival: Földes Andor, Fischer Annie, Kilényi Ede és Hernádi Lajos (OSZK, Dohnányi-hagyaték)

Dohnányi Ernő – az akadémiai évkönyvek hangversenyműsorai alapján – nem erőltette növendékeire saját műveit. A C-dúr (op. 11. no. 3) és a fisz-moll rapszódia (op. 11. no. 2) játszották legtöbbször, amiben a tanár úrnak is nagy szerepe lehetett: 1909-től dokumentálható, hogy a zongoraművész Dohnányi előszeretettel játszotta a ciklusból kiragadva ezt a két rapszódia.³⁵ Az esz-moll etűd (op. 28), és az e-moll zongoraverseny (op. 5) kétszer, a többi egyszer hangzott el Dohnányi tanítványainak előadásában.³⁶

Az e-moll zongoraversenyt (op. 5) Faragó György, illetve Váczi Károly adta elő egy-egy alkalommal – és csak úgy, mint Dohnányi többi tanítványának zenekari hangversenyeit – maga Dohnányi vezényelte a főiskola zenekarát. Különösen szép gesztus volt ez a pedagógus-Dohnányitól, aki mint a Filharmóniai Társaság elnök-karnagya, egyrészt rangot adott ezzel növendékei hangversenyének, másrészt karmesterként az utolsó simításokon túl, a hangversenyen együtt szerepelve is segítette növendékeit a pódiumon (5. kép).

³⁵ Kovács Ilona: „Dohnányi Ernő zongoraművészi pályája, I. rész: 1897–1921”, *Dohnányi Évkönyv 2005*, 63–150., ide: 125.

³⁶ h-moll capriccio (op. 2), *Intruduction und Fuge*, esz-moll etűd (op. 28), b-moll etűd (op. 28), E-dúr etűd (op. 28), f-moll capriccio (op. 28), Schubert–Dohnányi: Naïla keringő, *Ruralia Hungarica* (32/a) II., III., és VII. rész, Delibes–Dohnányi: *Coppelia* keringő.

5. kép, Dohnányi Ernő és művészképzős növendékei 1932-ben: Földes Andor, Fischer Annie, Dohnányi Ernő, Zeitinger (Zolnai) Jenő, Petri Endre (OSZK, Dohnányi-hagyaték)

Tanítványai közül kilencen választottak Dohnányi művet oklevélpályázati hangversenyükre,³⁷ ditrói Csiby József és Fischer Annie pedig kizárólag Dohnányi-műveket játszott.³⁸

Fischer Annie-val érte el Dohnányi zongoratanári pályájának egyik legnagyobb sikerét: tanítványa nyerte meg az I. Nemzetközi Liszt Ferenc Zongoraversenyt 1933 májusában. Az 1932/1933-as Évkönyv többször is megemlékezett Dohnányi „egyik legnagyobb szabású vállalkozásáról”,³⁹ „aki mint az előkészítő munkálatok irányítója, mint a verseny zsűrijének elnöke és mint a versenyen díjat nyert magyar művészek legnagyobb részének mestere osztozott a külföld élénk érdeklődése mellett lefolyt nagyszabású zenei verseny sikerében.”⁴⁰

Nemcsak a Liszt-verseny szervezésével ápolta Dohnányi az iskola névadójának emlékét, hanem a Liszt emlékére rendezett hangversenyeken is gyakran közreműködtek növendékei, akik egyébként is sok Liszt-művet játszottak, és nemcsak a legismertebbeket. Faragó György oklevélpályázati

³⁷ Anda Géza, ditrói Csiby József, Fischer Annie, Furka Gizella, Goldovsky Boris, Szegedi Ernő, Pázmán György, Váczi Károly, Wehner Tibor,

³⁸ Ditróy Csiby József oklevélpályázati hangversenyének műsora (1934. június 11.): Dohnányi: fisz-moll rapszódia (op. 11, no. 2), h-moll capriccio (op. 2. no. 4). Fischer Annie oklevélpályázati hangversenyének műsora (1932. június 8.): Dohnányi: C-dúr rapszódia (op. 11, no. 3), Delibes–Dohnányi: *Naïla keringő*.

³⁹ Vázsonyi: 221.

⁴⁰ *Évkönyv 1932/1933*, XI.

hangversenyét kizárólag Liszt műveiből állította össze.⁴¹ A rangos székesfővárosi Liszt Ferenc-ösztöndíjat – ami 200 pengőt, akkoriban igen magas pénzösszeget jelentett – legtöbbször Dohnányi növendékei nyerték el.⁴²

Dohnányi híres volt nagylelkűségéről, adakozókészségéről. Az egyesületi hangversenyeken – az Évkönyvek adatai szerint – nemcsak tanítványai, hanem ő maga is gyakran fellépett.⁴³ A bevételből segélyezték a rászoruló növendékeket; az így befolyt összegekről lelkiismeretesen beszámolnak az évkönyvek. Dohnányi többször segítette kotta- és pénzadománnyal – 1919-ben például 1500 koronás segélydíjjal – a Főiskolát és az arra érdemes hallgatókat.

1927-től Széher úti házában tanított.⁴⁴ Szirányi János visszaemlékezése szerint a növendék a két szobává egybenyitható szalon nagyobb szobájában játszott – már első alkalommal kotta nélkül –, Dohnányi pedig a másik szobából, kottában a kezében hallgatta. Soha nem mondta, mi a hiba, mit kell javítani. Miután meghallgatta a darabot, felállt, a zongorához ment, és eljátszotta.

Dohnányi nem volt tanár. Mester volt. Szerénysége ellenére nyilván pontosan érezte, hogy kicsoda és – akár tudatosan, akár tudat alatt – arra összpontosította figyelmét, amit máshol nem sajátíthatott el a növendék. Céltalan lett volna Dohnányihoz jelentkeznie olyan fiatal pianistának, aki még nem rendelkezett a zenélés alapvető ismereteivel. Ez nem azt jelenti, hogy Dohnányi nem foglalkozott alapvető kérdésekkel. Egy frázis, egy szonátatétel megformálása nagyon is alapvető probléma, s ezt senkinél nem lehetett úgy megtanulni, mint éppen Dohnányinál. Az ábécé elmélyült ismerete azonban szükséges ahhoz, hogy egy mű előadásmódjáról egyáltalán beszélhessünk. Az ábécével Dohnányi nem foglalkozott. S ha azt észlelte, hogy erre

⁴¹ 1936. június 8. *Évkönyv 1935/1936*, 72. Műsora: Liszt Ferenc: *B-A-C-H fantázia és fuga*, *Vallée d'Obermann*, Négy *Paganini-etűd* (g, gisz, E, a), *Dante-szonáta*.

⁴² 1931/1932: Faragó György, Fejér György, Fischer Annie; 1933/1934: Weingarten József; 1937/1938: Szegedi Ernő; 1940/1941: Anda Géza, Furka Gizella, Wehner Tibor; 1941/1942: Váczi Károly, Szoltsányi György. A Liszt Ferenc Társaság pályadíját 1939/1940-ben Furka Gizella, Wehner Tibor (I. díj), Anda Géza (II. díj), 1941/1942-ben Váczi Károly és Szoltsányi György nyerték el.

⁴³ 1937. december 20.: Dohnányi: *Magyar karácsonyi énekek*. A zongorakíséretet a szerző játszotta. 1938. november 13.: Dohnányi Zathureczky Edével adta elő cisz-moll hegedű-zongoraszonátáját (op. 21), és szólóban a *Ruralia hungaricát* (op. 32/a). 1941. december 19.: Beethoven: *Esz-dúr fűvösötös*, op. 16. A zongoraszólamot Dohnányi játszotta.

⁴⁴ Vázsonyi: 212.

szüksége van a tanítványnak akkor átmenetileg egy kolléga gondjaira bízta a jelöltet.⁴⁵ [...] Mint eszközt, Dohnányi mindig hangsúlyozta a technikai felkészültség fontosságát – növendékei előtt is. Óráit azonban művészeti kérdésekkel töltötte, legalább is nagyrészt. Növendékeinek tanúsága szerint egy Dohnányi-óra hathatóságát már az is számottevő mértékben biztosította, hogy Dohnányi a szobában tartózkodott. Az élményt azonban mindenekelőtt az jelentette, ha játszott. S ezt igen gyakran tette. Ha megjegyzést fűzött egy-egy részlethez, az rövid volt, halk és általában életreszóló elveket tartalmazott – sűrített formában. Tulajdonképpen nem volt könnyű Dohnányitól tanulni. Akik utánozni próbálták, már eleve zsákutcában jártak. Akik hosszú előadásokat reméltek a negyedik ujj utolsó izületének behorpadásáról és annak elkerüléséről, azok egészen röviden csalódtak. A növendék, aki alapos felkészülés után elment hozzá, hogy inspirációt nyerjen, a zene lényegét kapta útravalóul.”⁴⁶

Tanítványait Dohnányi zenét hallani, muzsikálni tanította. Ismét Vázsonyit idézzük:

Képtelen lett volna egy hangos szóra, egy fenyegető hangú kijelentésre, csak éppen érezte az ember, hogy szeretne örökre elsüllyedni a föld színe alá, ha Dohnányi egy-egy csendes szavából az érződött, hogy többet vagy jobbat várt. Persze mindent előjátszott. ha pedig hozzászólt egy-egy darab előadásához, akkor nem ködös hegycsúcsokról, nem festők palettáin található pasztellszínekről, nem a gótikus építkezés kőcsipkéiről beszélt: kizárólag zenéről. S a zene, ez az elvont tünemény egyszerre kelt, szinte tapinthatóvá vált. Ezért volt elég, ha Dohnányi mindössze egy-két szót szólt. A zene érthetően beszélt belőle, mert ő maga volt a Zene.⁴⁷

Később, Tallahassee-ben papírra vetett mondatában Dohnányi így emlékezett budapesti növendékeire:

⁴⁵ A kisfiú Cziffra Györgyöt is Dohnányi „fedezte” fel, és segítette, hogy elkezdhesse a módszeres zenetanulást Keéri-Szántó Imrénél. Cziffra György: *Ágyúk és virágok*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983, 58–62.

⁴⁶ Vázsonyi: 237.

⁴⁷ Vázsonyi: *Dohnányi egyénisége*. Rádióelőadás, 1970.

Tanítottam hetenként egyszer néhány kivételesen tehetséges művésznövendékemet, kik egyéniségüknél fogva is a szívemhez nőttek, mert hiszen én mindig úgy tekintettem tanítványaimat, mintha gyermekeim lettek volna.⁴⁸

Dohnányi visszatérésétől, az 1928/1929-es tanévtől kezdett zeneszerzést tanítani. Először az 1934/1935-ös tanévben – főigazgató kinevezésének és első trombózásiának évében – nem volt, majd utána két tanévben ismét volt zeneszerző-osztálya. Budapesten 1937/1938-tól nem tanított zeneszerzést. Csak következtetni tudunk – a tanítványok közt Rajter Lajos és Solti György nevét olvasva –, hogy zeneszerzés osztályai a zongoristákéhoz hasonlóan jó minőségűek lehetettek.

A számára ellehetetlenülő helyzet miatt Dohnányi 1941-ben lemondott főigazgatói állásáról, de csak az 1943/1944-es tanévtől – saját kérésére – mentették fel főigazgatói teendőinek ellátása alól. Dohnányi Ádám Jenőt javasolta utódjának, felsőbb döntésre azonban Zathureczky Ede lett az új igazgató. Dohnányi tiszteletbeli elnöki címet kapott és a zongoraművész-képző vezetője maradt. Utoljára az 1943/1944-es Évkönyvben szerepelt a neve a Zeneakadémia tanáraként. Lezárult egy korszak – egy fontos, sikerekkel, küzdelmekkel teli közös korszak a budapesti Zeneművészeti Főiskola és Dohnányi életében.

1944 novemberében elhagyta Magyarországot, és egy ideig a tanításra sem volt módja. Ausztria után Angliába, majd Amerikába szeretett volna menni, de a szigorú bevándorlási törvények ezt nem tették lehetővé. 1948 áprilisában Argentínába ment családjával, ahol a híres tucumáni egyetemen létrehozta a zenei fakultást, s annak vezetője lett,⁴⁹ majd a floridai Tallahassee-ben foglalta el az egyetem zongora- és zeneszerzés-tanári állását. Ottani tanítványai nevét Marion Ursula Rueth munkájából ismerjük,⁵⁰ aki több más dokumentum mellett

⁴⁸ Dohnányi Ernő: *Búcsú és üzenet*. 16.

⁴⁹ Vázsonyi: 279, valamint Dohnányi: 13.

⁵⁰ Dohnányi Tallahassee-ben eltöltött éveinek összefoglalását adja Marion Ursula Rueth: *The Tallahassee Years of Ernst von Dohnányi*. Szakdolgozat. Tallahassee: Florida State University, 1962.

a Dohnányi-növendékek hangversenyen eljátszott darabjainak listáját is közli. Az idős művész ismét tanúbizonyságot tett arról, hogy nyitott az újdonságok iránt: Budapesten szinte alig, vagy egyáltalán nem játszottak tanítványai kortárs zenét,⁵¹ Tallahassee-ben igen.⁵² Fáradhatatlanul dolgozott a nyári kurzusokon is, nemcsak Tallahassee-ben, hanem más amerikai egyetemeken is – 1949-től élete végéig.⁵³

A zongoratanár Dohnányi Ernő szellemi hagyatéka ma is velünk van, hiszen a rangot jelentő Dohnányi-tanítványok közül sokan maguk is a Zeneakadémia tanárai lettek.⁵⁴ A világban sok híres, megbecsült művész mondhatta el magáról, hogy Dohnányi mesteriskolájába járt. Dohnányi szelleme tanítványaiban élt és tanítványainak tanítványaiban él ma is tovább, mely hatványozódik, és beteríti zenei életünket.

⁵¹ Szirányi János szíves közlése.

⁵² Marion Ursula Rueth: 225–230. A listában a barokk-klasszikus-romantikus repertoár mellett Bartók, Boda, Hindemith, Frank Martin, Prokofjev, Szkrjabin, Whittington művek is szerepelnek.

⁵³ Az amerikai évek pedagógiai tevékenységének összefoglalását lásd Kusz Veronika: *Dohnányi amerikai évei* című könyvének 2. – A tanár című – fejezetében. Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 2015, 63–83.

⁵⁴ Baranyi János (1954/55–1956/57), Böszörményi Nagy Béla (1937/1938–1948/1949), ditrói Csiby József (1934/1935–1943/1944), Dániel Ernő (1942/1943–1948/1949), Ember Nándor (1936/1937–1945/1946), Faragó György (1937/1938–1940), Ferenczy György (1947/1948–1973/1974), Hernádi Lajos (1945/1946–1978/1979), Kósa György (1927/1928–1961/1962), Petri Endre (1953/1954–1974/1975), Rajter Lajos (1938/1939–1943/1944), Sándor Renée (1951/1952–1953/1954), Solymos Péter (1948/1949–1996/1997), Szegedi Ernő (1939/1940–1985/1986), Váczi Károly (1968/1969–1991/1992), Wehner Tibor (1942/1943–1976/1977), Zempléni Kornél (1964/1965–1989). In: Gádor Ágnes–Szirányi Gábor (szerk.): *Nagy tanárok, híres tanítványok. 125 éves a Zenekadémia*. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2000, 373–411.

Dohnányi Ernő növendékei a budapesti Zeneakadémián (betűrend szerinti sorrendben)			
<i>1916/1917–1918/1919</i>			
<i>Zongora</i>			
Bán János	1918/1919	Kolozsváry/Kolossváry Erzsébet	1916/1917–1917/1918
Blatt Ida	1916/1917–1917/1918	Kósa György	1916/1917–1917/1918
Ember Nándor	1917/1918	Kovács Lilly	1918/1919
Fehér Gizella	1916/1917–1917/1918	Pilecka Hedvig	1916/1917–1917/1918
Havas Dezső	1918/1919	Schwalb Miklós	1918/1919
Hertz Gyula	1918/1919	Stern (Sándor) Renée	1918/1919
Hevesi Piroska	1917/1918	Szanyi Irma	1916/1917–1917/1918
Hosszú Margit	1916/1917–1918/1919	Szegő János	1916/1917–1918/19
Jünker Erzsébet	1916/1917–1917/1918	Vidor Imre	1918/1919
Kiss Zsuzsa	1916/1917–1917/1918		
<i>1928/1929–1943/1944</i>			
<i>Zongora</i>			
Anda Géza	1939/1940–1940/1941	(Szegedi) Ketter Ernő ⁵⁵	1936/1937–1938/1939
Csiby József	1930/1931, 1932/1933–1933/1934	Nánássy-Mégay Edéné Stratton Joyce	1942/1943–1943/1944
Böszörményi Nagy Béla	1934/1935–1936/1937	Pázmán György	1932/1933–1934/1935
Brigidi Guglielmo	1940/1941–1941/1942	Petri Endre	1930/1931–1931/1932
Dániel Ernő	1939/1940–1940/1941	Rácz Gabriella	1929/1930
Donadoni Mirjam	1942/1943	Siki Béla	1943/1944
Faragó György	1933/1934–1935/1936	Solymos Péter	1932/1933–1933/1934
Ferenczy György	1928/1929–1929/1930	Stanzel János ⁵⁶	1937/1938–1939/1940
Fischer Annie	1930/1931–1931/1932	Szoltányi György	1941/1942–1943/1944
Földes Andor	1929/1930–1931/1932	Váczai Károly	1941/1942–1942/1943
Furka Gizella	1939/1940–1941/1942	Wehner Tibor	1939/1940–1940/1941
Goldovsky Boris	1928/1929–1929/1930	Weingarten József	1932/1933–1933/1934
Heimlich (Hernádi) Lajos	1928/1929–1929/1930	Zeitinger (Zolnai) Jenő	1930/1931–1931/1932
Károlyi Gyula	1931/1932 és 1933/1934	Zempléni Kornél	1943/1944
Kilényi Edward	1928/1929–1929/1930		
<i>Zeneszerzés</i>			
Benedek Ernő	1929/1930–1930/1931	Krausz Sándor ⁵⁷	1931/1932–1933/1934
Fejér György	1931/1932–1932/1933	Lisznyai Szabó Gábor	1935/1936–1936/1937
gróf Gyulay Albert	1929/1930– 1930/1931, 1933	Rajter Lajos	1930/1931, 1936
Károlyi Gyula	1932/1933	Stern György ⁵⁸	1931/1932–1933/1934

⁵⁵ Az 1937/1938-as tanévtől Szegedi Ernő

⁵⁶ Az 1939/1940-es tanévtől Szirányi János

⁵⁷ Az 1933/1934-es tanévtől Kuti Sándor

⁵⁸ Az 1933/1934-es tanévtől Solti György

Dr. Konkolyné dr. Kovács Ilona

zenetörténész, a Magyar Táncművészeti Egyetem docense
és a XVIII. kerületi Dohnányi Ernő Zeneiskola szolfézs és zeneirodalom tanára.